

УДК 343.121

DOI: 10.31733/2078-3566-2023-4-181-186

Віра НАВРОЦЬКА ©

кандидат юридичних наук
(Львівський державний університет
внутрішніх справ, м. Львів, Україна)

НЕДОЛІКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ Й ПРАКТИКИ РОЗ'ЯСНЕННЯ ОБВИНУВАЧЕНОМУ ЙОГО ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ І ВРУЧЕННЯ ПАМ'ЯТКИ ПРО ЦЕ

Обґрунтовано висновок щодо необхідності усунення окремих недоліків правової регламентації роз'яснення процесуальних прав та обов'язків обвинуваченого та вручення відповідної пам'ятки. Розкритиковано практику окремих працівників органів досудового розслідування, які з метою забезпечення права обвинуваченого своєчасно знати про свої права й обов'язки вручають підозрюваному єдину пам'ятку про права та обов'язки і підозрюваного, і обвинуваченого. Стверджено, що підхід, за якого підозрюваному вручають пам'ятку про права та обов'язки обвинуваченого, свідчить про обвинувальний ухил у діяльності працівників правоохоронних органів.

Ключові слова: обвинувачений, пам'ятка про права та обов'язки, роз'яснення, своєчасність.

Постановка проблеми. Побудова в Україні правової держави передбачає посилення гарантій прав, свобод та законних інтересів осіб. Це положення набуває особливого значення у сфері кримінального судочинства, яке пов'язане із втручанням у приватне життя, обмеженням свободи та особистої недоторканості, застосуванням заходів процесуального примусу. Для повноцінного та реального здійснення прав особи в кримінальному процесі вони потребують належного забезпечення. Передусім підлягають забезпеченню права осіб, які мають у провадженні особистий інтерес. Одним із таких учасників є обвинувачений. Хоча процесуальне становище обвинуваченого в цілому продовжує поліпшуватися, усе ж не можна стверджувати, що на сьогодні він є найбільш захищеним учасником процесу.

Значення роз'яснення обвинуваченому (як зрештою, й будь-якому іншому непрофесійному учаснику кримінального судочинства) його прав та обов'язків є безсумнівним. Адже однією з передумов як самостійної, так і за допомогою захисника чи законного представника, ефективної реалізації своїх прав, є чітке розуміння і їх переліку, і змісту кожного із них. Вимагати ж виконання покладених законом обов'язків також можна лише від того, до кого ці обов'язки належним чином доведено. Відразу зазначимо, що ми не згодні із переважною (чи принаймні достатньо поширеною) позицією, згідно з якою кожен (у тому числі й приватний учасник кримінального судочинства) презюмується таким, якому його процесуальні обов'язки повинні бути відомі і без спеціального роз'яснення. Прихильники такого підходу зазвичай відсилають при цьому до положень ч. 2 ст. 68 Конституції України. Однак там йдеться про те, що «незнання закону не звільняє від відповідальності» [1]. І нами, і іншими дослідниками неодноразово доводилося: цей припис треба тлумачити так, щоб особа, яка досягла віку, по досягненню якого може наставати певний вид юридичної відповідальності, повинна знати тільки норми, що визначають підстави та умови притягнення до якого-небудь із видів такої відповідальності, не більше того. Стосовно ж решти приписів правових норм, то знати і пам'ятати їх усі пересічна приватна особа: а) об'єктивно не може: адже в нашій державі є сотні тисяч (включно з підзаконними й тими, що мають локальний характер) нормативно-правових актів, які, до того ж, нерідко змінюються; б) та й не зобов'язана згідно з буквальною тлумаченням вищенаведеної конституційної норми [2, с. 207–211; 3, с. 7; 4, с. 295]. Цей висновок опосередковано підтверджується низкою статей КПК (ч. 7 ст. 469;

© В. Навроцька, 2023

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3407-7984>

Researcher ID: F-1189-2016

superviranavr@gmail.com

п. 4 ч. 1 ст. 386; ч. 1 ст. 384; ч. 3 ст. 338; ч. 2 ст. 302; ч. 3 ст. 298-2; ч. 3 ст. 276; п. 2 ч. 3 ст. 212; ч. 4 ст. 208; ч. 5 ст. 195; ч. 2 ст. 193; ч. 4 ст. 65 та ч. 2 ст. 20) [5], на підставі яких працівники органів, що ведуть кримінальний процес, повинні довести до відома його непрофесійних учасників їхні процесуальні обов'язки та права, бо якщо виходити з того, що останнім, начебто, про це уже повинно бути відомо, то стає геть незрозуміло: а навіщо ж тоді законодавець зобов'язує суддю, слідчого суддю, прокурора, слідчого та дізнавача роз'яснювати відповідні положення цього Кодексу?

На жаль, ознайомлення з положеннями чинного КПК України (а саме: п. 2 ч. 3 ст. 42; ч. 2 ст. 345 цього Кодексу) [5], якими регламентовано порядок доведення до відома обвинуваченому його прав й обов'язків, дає підстави для твердження про те, що на цей час такий порядок далекий від ідеалу та потребує коригування.

Також треба вказати, що успіх діяльності органів досудового розслідування та суду у вирішенні завдань кримінального судочинства залежить не лише від належного професійного рівня їх працівників, але й від добросовісного виконання процесуальних обов'язків усіма особами, залученими до сфери кримінального судочинства, зокрема й обвинуваченими. Інститут попередження ухилення підозрюваного / обвинуваченого від органів досудового розслідування та суду не вільний від серйозних прогалин у законодавстві та недостатньо досліджений у теорії. Важливою умовою удосконалення роботи по розкриттю та розслідуванню кримінальних правопорушень є попередження ухилення підозрюваного / обвинуваченого від органів, що ведуть кримінальний процес. Йдеться саме про попередження такого ухилення, а не усунення його наслідків, на що працівники правоохоронних органів витрачають значний час, сили та засоби. Ухилення підозрюваного / обвинуваченого від слідства затягує процес розслідування, призводить до втрати цінних доказів, до закриття провадження у зв'язку із плином строків давності притягнення до кримінальної відповідальності тощо. Причиною подібної ситуації є, з-поміж іншого, й недоліки чинного кримінального процесуального законодавства в частині роз'яснення підозрюваному, обвинуваченому положень чинного КПК (зокрема й тих, які зобов'язують цього учасника своєчасно з'являтися до органів, які ведуть кримінальний процес), що стосуються правового статусу цього учасника.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Проблему попередження ухилення підозрюваного, обвинуваченого від органів, що ведуть кримінальний процес, висвітлено у працях А. Кістяківського, А. Квачевського, В. Мікляшевського, В. Шимановського тощо. Інтерес процесуалістів до цієї проблеми не випадковий, оскільки присутність цих учасників під час досудового розслідування та судового розгляду забезпечує швидке та правильне вирішення кримінального провадження. Проте окремі питання, пов'язані з діяльністю щодо попередження ухилення підозрюваного / обвинуваченого від досудового розслідування / суду (зокрема своєчасного роз'яснення цьому учаснику процесу їх обов'язків, передусім обов'язку з'являтися за викликами до органів, що ведуть кримінальний процес) на сьогодні недостатньо вирішені на законодавчому рівні.

Метою статті є аналіз відповідних законодавчих норм та розроблення пропозицій щодо їх удосконалення для того, щоб обвинуваченому (що, без перебільшення, є «ключовим» учасником кримінального судочинства) і про його права, і про обов'язки було повідомлено дійсно «своєчасно», як це й декларується у вітчизняному КПК.

Виклад основного матеріалу. Згідно з положеннями п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України обвинувачений має право на чітке та своєчасне повідомлення про свої *права* (тут та далі – курсив наш – В. Н.) та отримання їх роз'яснення. Тут відразу ж постає питання про те, чому йдеться *лише про права*, чому не згадано й про обов'язки цього учасника процесу? Адже в процесуальний статус обвинуваченого (як, зрештою, й у процесуальний статус інших учасників кримінального процесу) законодавець включає ще певні процесуальні обов'язки. Обов'язки є складовою частиною правового статусу особи, що тісно пов'язані з правами та свободами. Це взаємопов'язані поняття, парні категорії. Обов'язок є способом забезпечення прав, умови їх ефективності та реальності.

До речі, такий законодавчий «промах» непоодинокий: у ч. 2 та 3 ст. 276 КПК України чомусь також йдеться про необхідність повідомлення *підозрюваному лише* його *прав* та їх роз'яснення.

Переконані, що пояснення цьому доволі банальне: це аж ніяк не свідомий підхід законодавця, а його недогляд та недбалість, бо, наприклад, і *потерпілий* (п. 1 ч. 1 ст. 56, ч. 1 ст. 353 КПК України), і *свідок* (ч. 1 ст. 352 КПК) протягом кримінального провадження

мають право бути повідомленими як про свої права, так і про обов'язки, а також отримати їх роз'яснення.

З огляду на це:

а) пропонуємо таку редакцію п. 2 ч. 3 ст. 42 КПК України:

«бути чітко і своєчасно повідомленим про свої права та обов'язки, передбачені цим Кодексом, а також отримати їх роз'яснення»;

б) крім того, є потреба викласти положення ч. 2 та 3 ст. 276 цього ж Кодексу так:

«2. У випадках, передбачених частиною першою цієї статті, слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа (особа, якій законом надано право здійснювати затримання) зобов'язана невідкладно повідомити підозрюваному про його права та обов'язки, передбачені статтею 42 цього Кодексу.

3. Після повідомлення про права та обов'язки, слідчий прокурор або інша уповноважена службова особа на прохання підозрюваного зобов'язана детально роз'яснити кожне із зазначених прав та / чи обов'язків».

Як уже зазначалося, обвинувачений має право розраховувати на своєчасне повідомлення про свої права та обов'язки й отримати їх роз'яснення. Коли ж здійснюється таке повідомлення та роз'яснення? Коли воно вважається своєчасним? Деякі працівники органів досудового розслідування із забезпечення права обвинуваченого знати про свої права й обов'язки якомога швидше відразу після надіслання до суду обвинувального акта (а окремі з них – після закінчення ознайомлення підозрюваного з матеріалами кримінального провадження) вручають підозрюваному пам'ятку про права та обов'язки обвинуваченого (! – В. Н.) безпосередньо «в руки» або надсилають таку пам'ятку на його електронну пошту чи на поштову адресу, вказану підозрюваним (що в подальшому став обвинуваченим) як місце свого проживання. Це геть неправильно. Адже на цей момент (і на момент ознайомлення з матеріалами провадження, і на момент передання, але наразі ненадходження обвинувального акта до суду), підозрюваний згідно з положеннями ч. 2 ст. 42 КПК України ще не став обвинуваченим. За обвинуваченого ж «відповідає» суд. Тому постає питання: на якій підставі орган досудового розслідування переймає на себе обов'язки суду, при цьому робить це явно зарано? Та й, крім того, «тицьнути під ніс» наразі майбутньому обвинуваченому пам'ятку про права й обов'язки не достатньо. Треба виходити з того, що пересічний підозрюваний / обвинувачений – це «людина з вулиці», якій процедурні норми не відомі, і їх їй, в разі потреби, необхідно розтлумачити.

Треба звернути увагу на те, що на цей час ніде на законодавчому рівні не визначено, як має виглядати пам'ятка про права та обов'язки підозрюваного / обвинуваченого (та інших учасників процесу). Пов'язана така ситуація з тим, що наказ Державної судової адміністрації від 17.12.2013 № 177, яким було затверджено Інструкцію з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних та кримінальних справ (у якій права та обов'язки обвинуваченого зазначалися в окремій, самостійній пам'ятці – додаток 17² до п. 16.10 Інструкції), втратив чинність [6]. На цей час є нова Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України (затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 20.08.2019 № 814) [7]. Причиною її ухвалення стало те, що у її «попередниці» було чимало недоліків, які полягали, зокрема, й у тому, що права та обов'язки окремих учасників кримінального судочинства були викладені в додатках до неї нечітко, некоректно, неповно, суперечливо (на що неодноразово звертали увагу практичні працівники). А тому Державна судова адміністрація вирішила боротися з цими вадами простим та, на її думку, ефективним способом: у пізнішій за часом ухвалення інструкції з розглядуваного питання ці додатки було виключено. Відсутність єдиного зразка пам'ятки, якого треба було дотримуватися, «розв'язало руки» працівникам органів, що ведуть кримінальний процес, та призвело до різнобою у правозастосовній практиці. Бо одні з них вручають пам'ятку про права та обов'язки лише підозрюваного [8], інші ж, натомість, згадують у ній про права та обов'язки відразу як підозрюваного, так і обвинуваченого [9]. Є великий сумнів у тому, що органи досудового розслідування при цьому ще й роз'яснюють права та обов'язки обвинуваченого. Бо і самому ймовірному порушнику, щодо якого ведеться провадження, на цьому етапі це геть не актуально (відповідно, він і не клопотатиме про таке роз'яснення), та й навряд чи працівники органів досудового розслідування будуть виконувати обов'язки, які покладено на суд, і тому й не проявлятимуть ініціативи. Окрім того, ситуація, за якої підозрюваному, щодо якого ще не

передано обвинувальний акт до суду (а на початку досудового розслідування і не може бути достеменно відомо, як воно завершиться і чи взагалі буде складено обвинувальний акт), заздалегідь повідомляють про права та обов'язки обвинуваченого (яким він, можливо, і не стане), є яскравим прикладом явного обвинувального ухилу, що вважаємо неприйнятним.

Є й інші крайнощі, коли (щоправда, нечасто) права та обов'язки обвинуваченому роз'яснюються уже в стадії судового розгляду. Ситуація, за якої обвинуваченому протягом усієї самостійної стадії кримінального процесу – підготовчого провадження не повідомляють про його права та обов'язки та, відповідно, не роз'яснюють їх, є абсолютно неприпустимою та непринятною з огляду хоча б на ті основні рішення, що можуть бути ухвалені під час цієї стадії (як-от: затвердження / відмова у затвердженні угод про примирення / визнання винуватості, закриття провадження з підстав, передбачених п. 5–8, 10 ч. 1 чи 2 ст. 284 КПК України) та які безпосередньо зачіпають інтереси цього учасника кримінального провадження. Тому нинішнє правове регулювання, згідно з яким під час підготовчого судового засідання повинно бути виконано вимоги ст. 345 КПК України «Повідомлення про права і обов'язки» (що є яскравим прикладом застосування аналогії закону [10, с. 10–11; 11, с. 185–186]), є абсолютно справедливим.

Противники наявного в КПК регулювання ситуації вказують на нераціональну, на їх думку, втрату часу по роз'ясненню прав та обов'язків обвинуваченого через те, що особі, яка має єдиний статус обвинуваченого (і під час підготовчого провадження, і під час судового розгляду), здійснюють це роз'яснення на двох самостійних стадіях процесу. Ми ж з таким підходом не згодні. Таке вручення пам'ятки про права й обов'язки та їх роз'яснення (по суті, повторне під час судового розгляду) становитиме лічені хвилини і навряд чи здатне істотно затягнути кримінальне провадження, сповільнити його. Якщо прислухатися до наведеної вище пропозиції (з якою ми не погоджуємося та критикуємо), згідно з якою обвинуваченому достатньо лише раз (під час підготовчого провадження) вручати відповідну пам'ятку та роз'яснювати його правовий статус, то це мало б, зі свого боку, привести і до відповідних змін чинного КПК. Однак це неможливо відповідно до положення ч. 3 ст. 22 Конституції України, згідно з якою під час ухвалення нових законів чи внесення змін до чинних звуження змісту та обсягу наявних прав та свобод не допускається [1].

Варто також звернути увагу й на те, що згідно з наявною практикою (та й чинним законодавством) суд за власною ініціативою не зобов'язаний роз'яснювати обвинуваченому його права та обов'язки, передбачені КПК. Він повинен робити це лише тоді, коли обвинувачений вимагатиме такого роз'яснення [12]. Незважаючи на те, в окремих випадках навіть якщо від обвинуваченого й не надходить жодних заяв чи клопотань про те, що йому його права та / чи обов'язки не зрозумілі, є обґрунтовані сумніви щодо такого розуміння (з огляду на недостатній життєвий досвід цього учасника судочинства, низький рівень його освіти тощо – особливо у тому разі, коли свої інтереси він обстоює самостійно, без допомоги та сприяння адвоката), суду усе ж варто проявити активність і вибірково запитати обвинуваченого, як він розуміє зміст окремих прав та обов'язків (наприклад, права та захист), а при повному ж чи відверто слабкому їх розумінні обвинуваченим – уже здійснювати їх детальне роз'яснення.

Висновки. Вищенаведене дає підстави для тверджень, згідно з якими:

1) процесуальний статус особи є поєднанням як її прав, так й обов'язків, а тому окремі законодавчі приписи, в яких йдеться про необхідність повідомлення підозрюваному, обвинуваченому лише прав та їх роз'яснення, є помилковими. З огляду на це є потреба викладення у новій редакції положень п. 2 ч. 3 ст. 42 та ч. 2 та 3 ст. 276 КПК України, що й були нами запропоновані у цій статті;

2) ситуація, за якої підозрюваному вручають пам'ятку, де водночас згадується про права та обов'язки як підозрюваного, так й обвинуваченого («два в одному»), є непринятною та такою, що свідчить про обвинувальний ухил в діяльності працівників правоохоронних органів;

3) аналогічну оцінку потрібно дати й практиці окремих працівників органів досудового розслідування, які одночасно з надісланням до суду обвинувального акта чи після закінчення ознайомлення підозрюваного з матеріалами кримінального провадження вручають підозрюваному пам'ятку про права та обов'язки обвинуваченого (на той момент, по-суті, учасника кримінального судочинства, якого немає) чи надсилають таку пам'ятку на його електронну чи поштову адресу;

4) є необхідність визначення на законодавчому рівні того, як повинна виглядати пам'ятка про права та обов'язки підозрюваного / обвинуваченого (та інших учасників процесу), що дозволить уніфікувати наявну правозастосовну практику;

5) практика тих суддів, які на стадії підготовчого провадження вручають обвинуваченому відповідну пам'ятку та роз'яснюють його права й обов'язки, цілком узгоджується з чинним КПК, є справедливою та правильною. Адже підготовче судове засідання здійснюється згідно із загальними правилами судового розгляду, що передбачають, зокрема, й необхідність ознайомлення учасників процесу з наданими їм законом можливостями та покладеними на них обов'язками.

Насамкінець зазначимо: описані в цій статті недоліки правового регулювання та правозастосовної практики – не єдині з тих, що перешкоджають належній реалізації обвинуваченим своїх прав та законних інтересів. Інші проблемні питання правового статусу цього учасника процесу можуть та повинні стати предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 26. 11. 2023).
2. Навроцька В. В., Борейко Г. Д. Значення вчасного повідомлення підозрюваному про його права й обов'язки та вручення пам'ятки. *Україна та світ під впливом викликів сьогодення* : кол. монограф. Харків : СГ НТМ «Новий курс», 2023. С. 207–211.
3. Навроцька В. В. Суд над Ісусом Христом з позицій древньоіудейського та сучасного кримінального права й процесу. Київ : Видавничий дім «АртЕк», 2016. 224 с.
4. Гаргат-Українчук О. Поняття та зміст презумпції знання закону у кримінальному процесі України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2013. Вип. 1. С. 290–297.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
6. Інструкція з діловодства в місцевих загальних судах, апеляційних судах областей, апеляційних судах міст Києва та Севастополя, Апеляційному суді Автономної Республіки Крим та Вищому спеціалізованому суді України з розгляду цивільних та кримінальних справ : наказ Державної судової адміністрації від 17.12.2013 № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13#n10> (дата звернення: 26.11.2023).
7. Інструкція з діловодства в місцевих та апеляційних судах України : наказ Державної судової адміністрації України від 20.08.2019 р. № 814. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19#Text> (дата звернення: 26.11.2023).
8. Пам'ятка про права та обов'язки підозрюваного (зразок). URL: <https://www.yurrus.com.ua/pamyatka-pro-prava-ta-obov'yazky-idozryuvanoho-zrazok/> (дата звернення: 26.11.2023).
9. Пам'ятка про процесуальні права та обов'язки підозрюваного, обвинуваченого (підсудного). URL: <https://gr.vl.court.gov.ua/sud0302/2/114651/> (дата звернення: 26.11. 2023).
10. Дрішлюк А. І. Аналогія закону та аналогія права: динаміка наукового дослідження (сучасний період). *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2011. № 17. С. 9–14.
11. Коструба А. В. Аналогія права та закону як фактична фікція і спосіб «оздоровлення» механізму правоприпинення. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 185–189.
12. Постанова Верховного Суду України від 06 жовтня 2022 р. (справа № 444/2906/17, провадження № 51-1070км22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106788059> (дата звернення: 26.11. 2023).

Надійшла до редакції 26.11.2023

References

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28.06.1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-D0%B2%D1%80#Text> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].
2. Navrotska, V. V., Boreiko, H. D. (2023) Znachennia vchasnoho povidomlennia pidozriuваному pro yoho prava y obov'yazky ta vruchennia pamiatky. *Ukraina ta svit pid vplyvom vyklykiv sohodennia* [The importance of timely notification to the suspect about his rights and obligations and delivery of a reminder. Ukraine and the world are under the influence of today's challenges] : kol. monohr. Kharkiv : SH NTM «Novyi kurs», pp. 207–211. [in Ukr.].
3. Navrotska, V. V. (2016) Sud nad Isusom Khrystom z pozytsii drevnoiudeiskoho ta suchasnoho kryminalnoho prava y protsesu [The trial of Jesus Christ from the standpoint of ancient Jewish and modern criminal law and process]. Kyiv : Vydavnychiy dim «ArtEk», 224 p. [in Ukr.].
4. Harhat-Ukrainchuk, O. (2013) Poniattia ta zmist prezumptsii znannia zakonu u kryminalnomu protsesi Ukrainy [The concept and content of the presumption of knowledge of the law in the criminal process of Ukraine]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. Issue 1, pp. 290–297. [in Ukr.].
5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine] vid

13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].

6. Instruktsiia z dilovodstva v mistsevykh zahalnykh sudakh, apeliatsiinykh sudakh oblastei, apeliatsiinykh sudakh mist Kyieva ta Sevastopolia, Apeliatsiinomu sudi Avtonomnoi Respubliky Krym ta Vyshchomu spetsializovanomu sudi Ukrainy z rozghliadu tsyvilnykh ta kryminalnykh sprav [Instructions for administration in local general courts, appellate courts of regions, appellate courts of the cities of Kyiv and Sevastopol, the Court of Appeal of the Autonomous Republic of Crimea and the Supreme Specialized Court of Ukraine for consideration of civil and criminal cases] : nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii vid 17.12.2013 № 177. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173750-13#n10> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].

7. Instruktsiia z dilovodstva v mistsevykh ta apeliatsiinykh sudakh Ukrainy [Instructions on record keeping in local and appellate courts of Ukraine] : nakaz Derzhavnoi sudovoi administratsii Ukrainy vid 20.08.2019 № 814. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0814750-19#Text> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].

8. Pamiatka pro prava ta obviazky pidozriuvanoho (zrazok) [Note on the rights and obligations of the suspect (sample)]. URL: <https://www.yurys.com.ua/pamyatka-pro-prava-ta-obovyazky-idozryuvanoho-zrazok/> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].

9. Pamiatka pro protsesualni prava ta obviazky pidozriuvanoho, obvynuvachenoho (pidsudnogo) [Note on the procedural rights and obligations of the suspect, accused (defendant)]. URL: <https://gr.vl.court.gov.ua/sud0302/2/114651/> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].

10. Drishliuk, A. I. (2011) Analohiia zakonu ta analohiia prava: dynamika naukovoho doslidzhennia (suchasnyi period) [Analogy of law and analogy of law: dynamics of scientific research (modern period)]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriia : Pravo.* № 17, pp. 9–14. [in Ukr.].

11. Kostruba, A. V. (2012) Analohiia prava ta zakonu yak faktychna fiktsiia i sposib «ozdorovlennia» mekhanizmu pravoprypynennia [The analogy of law and law as a factual fiction and a way of "rehabilitating" the mechanism of legal suspension]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava.* № 3. S. 185–189. [in Ukr.].

12. Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 06 zhovtnia 2022 r. (sprava № 444/2906/17, provadzhennia № 51-1070km22) [Resolution of the Supreme Court of Ukraine dated October 6, 2022 (case No. 444/2906/17, proceedings No. 51-1070km22)]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106788059> (access date: 26.11.2023). [in Ukr.].

ABSTRACT

Vira Navrotska. Deficiencies in the legal regulation and practice of explaining the rights and obligations of the accused and handing over a memo to this effect. The author comes to the conclusion that it is necessary to eliminate certain shortcomings of the legal regulation of explanation of procedural rights and obligations of the accused and delivery of the relevant memo. It is noted that the current wording of certain provisions does not guarantee the proper protection of the rights of this party to the process in Ukrainian criminal proceedings. This also requires enshrining a proper mechanism for their implementation in the national Criminal Procedure Code. The author states that the provisions of the Code, which refer to the need to inform a suspect or accused person only of his or her rights and explain them, are erroneous. The author argues that these legislative provisions should be set out in a new version. The author criticises the practice of certain employees of pre-trial investigation bodies who, in order to ensure the right of the accused to know their rights and obligations in a timely manner, hand the suspect a single memo on the rights and obligations of both the suspect and the accused.

The author substantiates that this practice indicates an accusatory bias in the activities of law enforcement officers and cannot be considered acceptable. A similar assessment is made of the approach when, simultaneously with the submission of an indictment to the court or after the suspect has been familiarised with the criminal proceedings, the suspect is handed a memo on the rights and obligations of a then non-existent participant in criminal proceedings - the accused. The author proves the need to define at the legislative level what a memo on the rights and obligations of a suspect/accused (and other participants in the process) should look like, which will allow unifying the existing law enforcement practice. It is argued that the current legal regulation, according to which the requirements of Article 345 of the Criminal Procedure Code of Ukraine "Notification of rights and obligations" must be fulfilled already during the preparatory court hearing, is absolutely fair and in the interests of the accused.

Keywords: *accused, memo on rights and obligations, clarification, timeliness.*